

اجرای سیستم گرمایش خورشیدی سایت انرژی‌های نو دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان

* مصطفی زمانی محی‌آبادی*

عضو هیئت علمی گروه پژوهشی پل سوتی حرارت بالا
دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان

m.zamani@vru.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۸/۰۱

چکیده

امروزه با توجه به دو بحران انرژی و محیط زیست، استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. خورشید نیز با توجه به پایان ناپذیری و ظرفیت بالا در ایران، به عنوان یکی از انرژی‌های نو مورد توجه می‌باشد. گرمایش خورشیدی به معنای استفاده از انرژی خورشید در جهت تأمین نیازهای گرمایشی می‌باشد، در حالی که بیشترین مصرف انرژی‌های فسیلی در جهت تولید گرماست. در این مقاله براساس دیاگرام P&ID^۱ طراحی شده، قطعات مورد نظر سیکل گرمایش خورشیدی سایت انرژی‌های نو دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان اجرا شده است. این مجموعه نه تنها جهت انجام تحقیقات در زمینه کلکتورهای تخت خورشیدی فراهم شده، که محیطی آموزشی برای دانشجویان و فرهنگسازی در این زمینه و نیز گرمایش مجموعه را انجام می‌دهد. نتایج سه روز از روزهای زمستان که تابش خورشید وجود داشته، ذکر شده که نمایانگر کارکرد مناسب سیکل مورد نظر در شهر رفسنجان می‌باشد. نتایج حاصل از این مجموعه را می‌توان تعمیم داد و در دیگر ساختمان‌های دانشگاه استفاده نمود.

واژگان کلیدی: طراحی سیستم، گرمایش خورشیدی، سایت انرژی‌های نو دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان

۱. مقدمه

امروزه بشر با دو بحران بزرگ روبروست؛ بحران‌هایی که اتمام است. خورشید به عنوان منبع بی‌پایان انرژی می‌تواند راه حلی مناسب برای مشکلات موجود در ارتباط با انرژی و محیط زیست باشد [۳-۴]. سازمان منابع و انرژی ژاپن^۲ براساس گزارشی که در سال ۲۰۰۸ م منتشر کرد، نشان داد که در بیست سال آینده انرژی‌های تجدیدپذیر با رشدی

به شکل گستردگی با یکدیگر در ارتباطند [۲-۱]. از یک طرف، جوامع صنعتی و شهرهای بزرگ با مشکل آلودگی محیط زیست مواجهند و از طرف دیگر مشاهده می‌شود که مواد اولیه و سوخت مورد نیاز با شتاب روزافزون در حال



۲. شرایط طبیعی مساعد برای به کارگیری انرژی خورشیدی در ایران و شهر رفسنجان

ایران سرشار از منابع بسیار غنی انرژی‌های تجدیدپذیر، بهخصوص انرژی خورشیدی است. این کشور به دلیل تابش‌های منظم و طولانی و کم‌بودن ابر و گردوبغار محلی، در بسیاری از مناطق، از پتانسیل دریافت انرژی خورشیدی بالایی برخوردار است. شهرستان رفسنجان با ۱۴۶۹ متر ارتفاع از سطح دریا، در گروه مناطق گرم و خشک قرار دارد. میانگین ساعت‌آفتابی سالانه رفسنجان بیش از ۳۳۶۰ ساعت در سال است. در شکل ۲ ساعت‌آفتابی رفسنجان از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۱ نمایش داده شده است. بدیهی است که استفاده بیشتر و خصوصاً بهینه‌تر از این منبع نقش بسیار بزرگی در توسعه اقتصادی، کاهش

گازهای گلخانه‌ای، اشتغال و جز این‌ها دارد.

در شکل ۳ تابش کل اندازه‌گیری‌شده توسط وسائل اندازه‌گیری ایستگاه سینوپتیک رفسنجان برای یک روز از هر ماه نمایش داده شده است. همان‌طور که از شکل‌های مریبوطه مشخص می‌باشد، رفسنجان دارای ظرفیت بالای انرژی خورشیدی است.

شرایط مطلوب رفسنجان برای استفاده از انرژی خورشیدی را می‌توان به صورت زیر تقسیم‌بندی کرد:

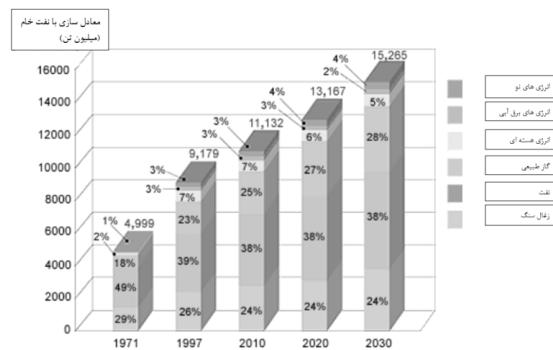
۱. قراردادشتن روی کمرنده خورشیدی جهان با میانگین ساعت‌آفتابی سالانه و میزان تابش خورشیدی بالا

۲. شرایط مناسب منطقه جهت احداث نیروگاه خورشیدی (عدم رطوبت بالا و گردوبغار در جو، ارتفاع مناسب از سطح دریا، منطقه مناسب: استپ‌ها، بوتهزارها و صحراهای نیمه خشک)

برخی از اهداف اجرای این طرح در کانکس خورشیدی دانشگاه را می‌توان به صورت زیر بیان نمود:

۱. تولید گرمایش مورد نیاز کانکس خورشیدی
۲. ایجاد محیط آموزشی و فرهنگ‌سازی در زمینه گرمایش خورشیدی

نزدیک به ۳۰ درصد، نیاز کشورها را تأمین می‌کند، در این گزارش (شکل ۱) روند افزایش انرژی طی بیست سال آینده در سطح جهان قابل مشاهده است.



شکل ۱. روند افزایش تقاضای انرژی و درصد نوش منابع مختلف در تامین آن [۱]

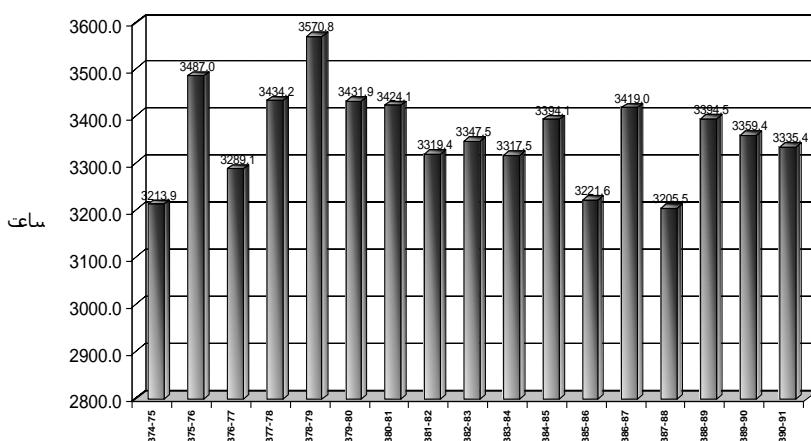
کلکتورهای صفحه‌ای تخت پراستفاده‌ترین نوع کلکتورهای خورشیدی برای تولید آب گرم در خانه‌ها و سیستم گرمایش محیط می‌باشند. عموماً یک کلکتور صفحه‌ای تخت شامل یک جاذب واقع در یک جعبه عایق همراه با صفحه‌های شفاف پوششی می‌باشد. جاذب عموماً از یک صفحه آهنی با هدایت حرارتی بالا مثل آلومینیوم یا مس ساخته و سطح آن نیز با ماده‌ای مخصوص با جذب حداکثر تابش و انتشار حداقل تابش ساخته شده است. جعبه عایق اتصال حرارتی را از پشت و اطراف کلکتور کاهش می‌دهد. این کلکتور بهمنظور حرارت‌دادن به مایع یا هوا تا رسیدن آنها به حرارت کمتر از ۸۰ درجه سانتی‌گراد مورد استفاده قرار می‌گیرد [۵]. عملکرد و روش کار کلکتور خورشیدی صفحه‌تخت از قوانین بنیادین ترمودینامیک، انتقال حرارت و مکانیک سیالات پیروی می‌کند [۶-۷]. در این مقاله شرایط طبیعی مساعد برای به کارگیری انرژی خورشیدی در ایران و شهر رفسنجان، اهداف اجرای طرح، اجزای استفاده‌شده در طرح گرمایش خورشیدی سایت انرژی‌های نو دانشگاه و نهایتاً نتایج کار ارائه شده است.



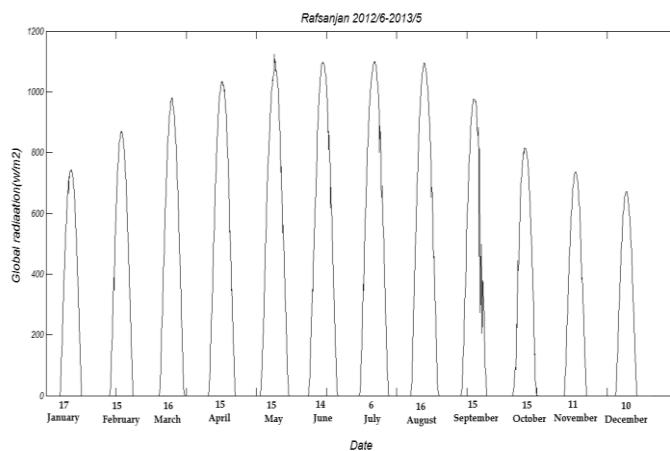
۴. تعمیم نتایج حاصل جهت استفاده از گرمایش خورشیدی در دیگر ساختمان‌های دانشگاه

۲. انجام تحقیقات در زمینه افزایش راندمان سیستم

گرمایش خورشیدی



شکل ۲. تغییرات رژیم ساعت آفتابی ایستگاه سینوپتیک رفسنجان از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۱ [۸]



شکل ۳. تابش کل اندازه‌گیری شده توسط پیرانومتر ایستگاه سینوپتیک شهر رفسنجان برای یک روز از هر ماه [۸]

تابش خورشید و تبدیل آنها به گرما می‌باشد. کلکتورها گرما و حرارت تولیدشده را در اختیار سیال واسطی که درون لوله‌های آنها جریان دارد قرار می‌دهند و برای جذب تابش خورشید از صفحات فلزی تیره‌ای، که به عنوان جاذب عمل می‌کنند، استفاده می‌نمایند. برای اینکه حرارت جذب شده توسط کلکتور به بیشترین مقدار خود برسد، از یک پوشش شیشه‌ای روی صفحات جاذب استفاده می‌کنند تا هم بتوان از اثر گلخانه‌ای بهره گرفت و هم از اتلاف حرارت به محیط جلوگیری بعمل آید. به طور کلی، کلکتورهای خورشیدی را می‌توان به سه گروه کلکتورهای صفحه‌ای

در شکل ۴ دیاگرام P&ID نمایش داده شده است. همان‌طور که در این شکل هم مشخص است، در ابتدا مخازن مربوطه شارژ شده، سپس توسط پمپ مربوطه، سیال به سمت کلکتورها روانه می‌شود و بعد از کلکتورها به سمت مسیر باقی‌مانده یا رادیاتور داخل کانکس می‌رود و در نهایت مجدداً وارد مخزن می‌گردد.

۴. اجزای استفاده شده در طرح

۴-۱. کلکتور

کلکتورهای خورشیدی از جمله اجزای اصلی و اساسی سیستم‌های گرمایش خورشیدی هستند و وظیفه آنها جذب



لوله گیرنده جذب شده و به سیال انتقال حرارت در لوله منتقل می‌شود [۳]. به طور کلی، دو نوع کلکتور سهموی خطی وجود دارد:

- الف) کلکتور سهموی مرکب ^۳: این کلکتور نیازی به سیستم ردیاب ندارد و به طور ثابت نصب می‌شود.
- ب) کلکتور سهموی ^۴: این نوع کلکتور حتماً باید با سیستم ردیاب خورشید نصب شود.

۴-۱-۴. کلکتور سهموی بشقابی

در این کلکتور، که مانند یک دیش می‌باشد، تمامی پرتوهای خورشید در یک نقطه متمرکز می‌شوند و عموماً در این نقطه از یک موتور استرلینگ استفاده می‌شود. در جدول ۱ انواع کلکتورهای خورشیدی مقایسه شده‌اند. در این سیستم از دو کلکتور تخت ساخت شرکت سولار کار استفاده شده است. مشخصات کلکتور استفاده شده در جدول ۲ نشان داده شده است. این کلکتورها به صورت ثابت (بدون ترکر) روی سقف کانکس و با زاویه 30° درجه نسبت به افق (زاویه انتخاب شده برای سقف کانکس) نصب شده‌اند (شکل ۵).

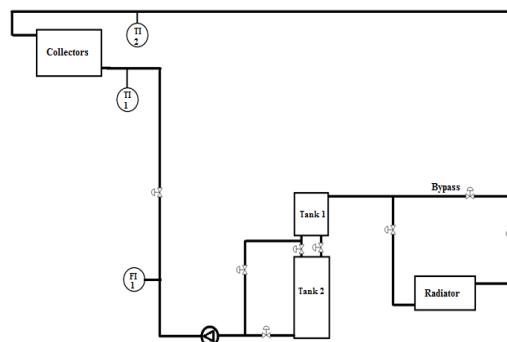


شکل ۵. کلکتورهای نصب شده روی سقف کانکس

۴-۲. لوله‌های رابط

جهت ارتباط قسمتهای مختلف، از لوله‌های فلزی استفاده شده است. دلیل انتخاب لوله‌های فلزی نیز این بوده است که توانایی تست هر سیال و با هر دمایی وجود داشته باشد. لوله‌های انتخاب شده از نوع ۲ اینچ می‌باشند که با پشم شیشه با پوشش آلمینیومی و در نهایت روکش متقابل عایق حرارتی شده‌اند. طول لوله‌کشی قسمت ورودی کلکتورها (از

تخت، کلکتورهای لوله‌ای تحت خلاً و نهایتاً کلکتورهای سهموی تقسیم‌بندی نمود. در ادامه، درباره هر یک از موارد سه‌گانه فوق توضیحاتی مطرح می‌شود.



شکل ۶. دیاگرام P&ID سیستم گرمایش خورشیدی سایت انرژی‌های نو دانشگاه ولی‌عصر (ع) رفسنجان

۴-۱-۱. کلکتور صفحه‌ای تخت

این کلکتور ساده‌ترین و پراستفاده‌ترین نوع کلکتور به شمار می‌رود. ساختار آن به شکل یک جعبه مستطیل شکل بوده و داخل آن یک صفحه جاذب فلزی از جنس مس یا آلمینیوم با پوششی به رنگ‌های خاص است. این صفحه، جاذب انرژی حرارتی خورشید است. زیر صفحه لوله‌های کوچکی قرار گرفته و آب یا سیال انتقال حرارت در آنها جریان دارد. اطراف کلکتور به منظور کاهش اتلاف حرارتی، عایق‌بندی شده است. روی سطح جعبه از پلاستیک شفاف یا شیشه پوشیده شده است.

۴-۱-۲. کلکتور لوله‌ای تحت خلاً

این کلکتور از تعدادی لوله دوجداره شفاف موازی تشکیل شده است و داخل آن یک تیوب با پوششی از ماده جاذب قرار دارد. هوا از فضای بین دو جداره خارج شده و خلاً ایجاد شده که از اتلاف حرارت جلوگیری می‌کند. راندمان این کلکتور نسبت به کلکتور صفحه‌ای بیشتر است.

۴-۱-۳. کلکتور سهموی خطی

در یک کلکتور سهموی خطی تابش خورشید روی لوله گیرنده منعکس و متمرکز می‌شود و انرژی تابشی توسط فلز

مخزن - پمپ تا ورودی کلکتور) حدود ۵/۵ متر بوده و طول قسمت خروجی کلکتورها (مسیر با پس - رادیاتور و مخزن) حدود ۶/۵ متر می‌باشد.

۴-۳. مخازن

در این طرح از دو مخزن متصل به هم استفاده شده است، یکی با ابعاد کوچکتر و حجم تقریبی ۷۰ لیتر و دیگری به حجم حدود ۱۲۰ لیتر. در زمستان، بهدلیل شدت تابش کم خورشید، مخزن کوچکتر شارژ شده و در سیستم قرار می‌گیرد و در تابستان که شدت تابش زیاد است، می‌توان هر دو مخزن را شارژ کرد و تحقیقات مربوطه را انجام داد. مخازن مربوطه با پشم شیشه و روکش آلومنیوم و متقابل عایق‌کاری شده‌اند. در شکل ۶ نحوه قرارگیری و اتصال این دو مخزن نسبت به یکدیگر نمایش داده شده است.



شکل ۶. مخزن‌های سیستم گرمایش خورشیدی

۴-۴. پمپ

در اینجا جهت سیر کوله کردن سیال در سیستم از یک پمپ (شکل ۷) با دبی ثابت استفاده شده است. توان این پمپ ۱۲۰ وات و ظرفیت آن ۴۵ لیتر بر دقيقه است که سیال مربوطه را در سیکل به جریان می‌اندازد. در این سیستم یک مسیر با پس تعییه شده است و بدین صورت عمل

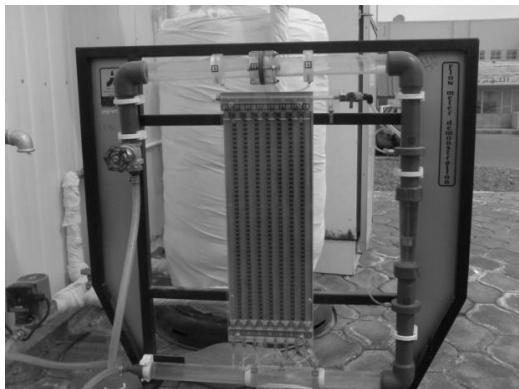
جدول ۱. مشخصات انواع کلکتورهای خورشیدی [۹]

نوع حرکت	کلکتور	جذب‌کننده	محدوده دمای گزارش شده
۱	صفحه‌تخت	تخت	۸۰ تا ۳۰
	لوله‌های خلا	تخت	۲۰۰ تا ۵۰
	سهموی مركب	لوله‌ای	۲۴۰ تا ۶۰
	منعکس‌کننده خطی	لوله‌ای	۲۵۰ تا ۶۰
۲	سهموی با کانون خطی	لوله‌ای	۳۰۰ تا ۶۰
	استوانه‌ای با کانون خطی	لوله‌ای	۳۰۰ تا ۶۰
۳	بسقابی سهموی	نقطه‌ای	۵۰۰ تا ۱۰۰
	چرخ آینه‌ای دورانی	نقطه‌ای	۲۰۰۰ تا ۱۵۰

جدول ۲. مشخصات کلکتور استفاده شده

ابعاد	۷۰×۱۰۲۱×۲۱۱۵
مساحت کلکتور	۲/۱۵
مساحت خالص سطح جاذب	۲
وزن	۵۰
جنس قاب	ورق آلومنیوم
جنس شیشه	Solar Glass-Low Iron
مدل جاذب	Mirotherm-Germany
جنس جاذب	آلومنیوم
جنس لوله‌های رایزر	مس
فناوری جوش	لیزر
پوشش جاذب	Sputtering - Ti o2
ضخامت جاذب	۰/۵
ضریب جذب	۹۴ درصد
ضریب انتشار	۵ درصد
سایز بوشن اتصالات	۳/۴ اینچ
عایق	پشم معدنی، ۴۰ میلی‌متر
قطر لوله‌های رایزر	۱۰
قطر لوله‌های هدر	۲۲
ماکزیمم دما	۲۱ درجه سانتی‌گراد
سیال کاری	آب / مخلوط آب و گلایکول

هستیم. جهت بررسی از دو ترموموکوپل برای اندازه‌گیری دما به صورت لحظه‌ای استفاده می‌شود. یکی از آنها دمای سیال ورودی به کلکتور را اندازه‌گیری می‌کند و دیگری دمای سیال خروجی از آن را در داخل کانکس خورشیدی سیستم مانیتورینگ این دو ترموموکوپل نصب شده که به صورت لحظه‌ای دمای این دو نقطه را نشان می‌دهد. جهت اندازه‌گیری دبی سیستم در شرایط تست از فلومترهای (دبی‌سنچ) نایش داده شده در شکل ۹ استفاده شده است.



شکل ۹. دبی‌سنچ‌های مورد استفاده

در این طرح جهت گرمکردن کانکس موجود از ۱۵ پره رادیاتور (شکل ۱۰) استفاده شده است. سیال با دمای موردنظر وارد رادیاتور شده و با انتقال حرارت به محیط، مجموعه را گرم می‌کند.



شکل ۱۰. رادیاتور استفاده شده در کانکس سایت خورشیدی

می‌شود که سیال پس از خروج از کلکتور توسط این مسیر وارد مخزن شده و از هیچ مصرف‌کننده‌ای (رادیاتور) عبور داده نمی‌شود تا دمای سیال به اندازه مطلوب برسد و پس از رسیدن به این هدف سیال از مسیر رادیاتور عبور داده می‌شود. در شکل ۸ این مسیر نمایش داده شده است.



شکل ۷. پمپ سیستم گرمایش سایت خورشیدی و نحوه اتصال



شکل ۸ مسیر بای پس

۴-۵. شیر کشویی

از شیرها جهت کنترل دبی سیال موردنظر و یا قطع و وصل کردن مسیر عبور سیال استفاده می‌شود. در اینجا از شیر کشویی که به صورت دستی عمل می‌کند جهت انجام این امور استفاده شده است.

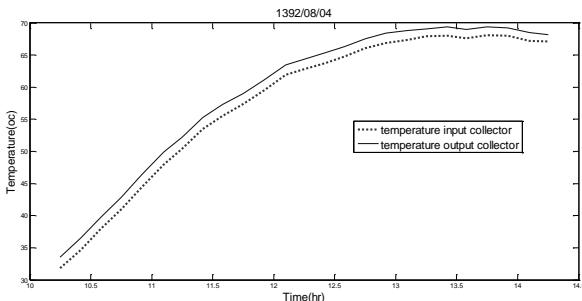
۴-۶. ترموموکوپل و دبی‌سنچ

جهت بررسی شرایط و بازده کلکتورهای خورشیدی نیازمند داشتن دمای سیال ورودی و خروجی کلکتورهای مذکور

۵. نتایج

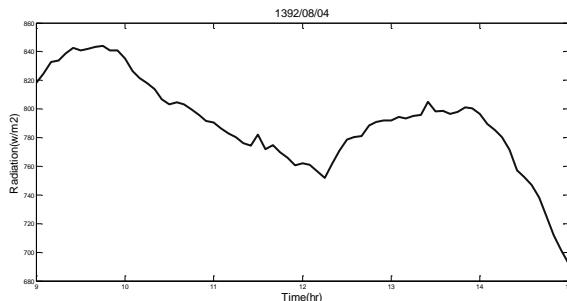
در ادامه جهت بررسی سیستم اجرشده، نتایج سه روز از روزهای زمستان، که تابش خورشید کافی بوده، نشان داده

رادیاتور داخل کانکس فرستاده که موجب گرمشدن کانکس گردید. در این روز دمای خروجی از کلکتورها نزدیک به ۷۰ درجه سانتی گراد هم رسید. در شکل های ۱۳ و ۱۴ تابش خورشید برای روزهای ۶ آبان و ۲۷ بهمن در شهر رفسنجان نمایش داده است و در شکل های ۱۵ و ۱۶ دمای سیال ورودی به کلکتورها و خروجی از کلکتورها در این روزها مشخص می باشد. همان طور که از نتایج مشخص است سیستم موردنظر به خوبی توانسته است گرمایش کانکس سایت خورشیدی را تأمین نماید. نتایج به دست آمده در این مقاله را می توان تعمیم داد و گرمایش خورشیدی دیگر ساختمان های دانشگاه را نیز اجرا نمود.

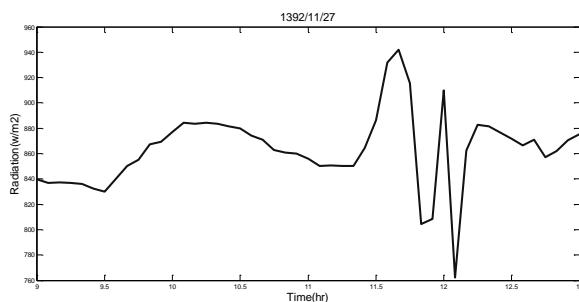


شکل ۱۲. دمای سیال ورودی و خروجی از کلکتورها؛ ۶ آبان ۱۳۹۲

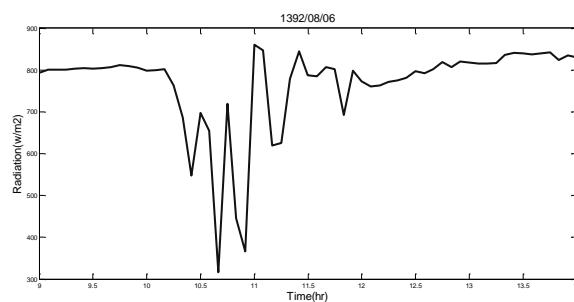
شده است. با توجه به اینکه شدت تابش در روزهای زمستان کم است، فقط مخزن ۱ شارژ شده و سیال در سیستم توسط پمپ مورد نظر به حرکت درآمده است. در شکل ۱۱ تابش خورشید در روز ۶ آبان ۱۳۹۲ بین ساعت ۹ تا ۱۵ نشان داده شده است. همانطور که مشخص است تابش در این ساعات بالاتر از ۷۰۰ وات بر متر مربع می باشد. در شکل ۱۲ دمای سیال ورودی و خروجی از کلکتورها در روز ۶ آبان ۱۳۹۲ نمایش داده شده، همان طور که مشخص است، در روز موردنظر دمای سیال بعد از حدود نیم ساعت به محدوده ۵۰ درجه سانتی گراد رسید. این دما جهت گرمایش کافی است. سپس سیال موردنظر را به سمت



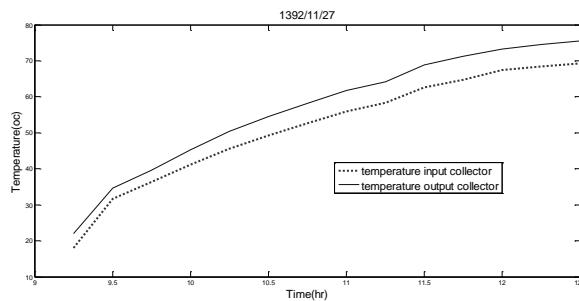
شکل ۱۱. تابش خورشید؛ ۶ آبان ۱۳۹۲



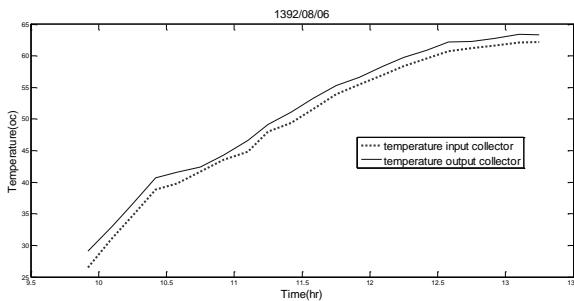
شکل ۱۴. تابش خورشید در روز ۲۷ بهمن ۱۳۹۲



شکل ۱۳. تابش خورشید در روز ۶ آبان ۱۳۹۲



شکل ۱۶. دمای سیال ورودی و خروجی از کلکتورها؛ ۲۷ بهمن ۱۳۹۲



شکل ۱۵. دمای سیال ورودی و خروجی از کلکتورها؛ ۶ آبان ۱۳۹۲



۶. نتیجه‌گیری

گرمايش مورد نياز کانکس خورشيدی، ايجاد محیط آموزشی و فرهنگ‌سازی در زمينه گرمايش خورشيدی، انجام تحقیقات در زمينه افزایش بازده سیستم گرمايش خورشيدی و تعمیم نتایج حاصل جهت استفاده از گرمايش خورشيدی در دیگر ساختمان‌های دانشگاه می‌باشد. نتایج سه روز از روزهای زمستان نمايانگر کارکرد مناسب سیكل موردنظر در شهر رفسنجان است.

خورشید با توجه به پایان‌نایپذیری و ظرفیت بالا در ایران، به عنوان یکی از منابع انرژی نو مورد توجه است. گرمايش خورشيدی به معنای استفاده از انرژی خورشید در جهت تأمین نیازهای گرمایشی است. در این مقاله براساس دیاگرام P&ID طراحی شده، قطعات موردنظر سیكل گرمايش خورشيدی سایت انرژهای نو دانشگاه ولی‌عصر (ع) رفسنجان اجرا شد. اهداف اجرای این طرح تولید

۷. مأخذ

[۱] زمانی محی‌آبادی، مصطفی. مدلسازی مدولار و کنترل سیکل ۲۵۰ کیلووات نیروگاه خورشیدی شیراز با نرم‌افزار متلب و مقایسه با نتایج تجربی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، شهریور ۱۳۹۱.

[۲] زمانی محی‌آبادی، مصطفی، سید علی‌اکبر صفوی. "طراحی کنترل کننده فازی برای دمای روغن خروجی از مزرعه کلکتور نیروگاه ۲۵۰ کیلووات خورشیدی شیراز. بیست و هشتمین کنفرانس بین المللی برق. تهران، ۱۳۹۲.

[۳] زمانی محی‌آبادی، مصطفی، سید علی‌اکبر صفوی، سید وحید نقوی، و سید محمدحسام محمدی. "طراحی و توسعه یک محیط شبیه‌ساز جهت نیروگاه ۲۵۰ کیلووات خورشیدی شیراز بر پایه مدل‌سازی ترکیبی." نشریه انرژی ایران، ۳ (۱۳۹۱).

[۴] زمانی محی‌آبادی، مصطفی، سید علی‌اکبر صفوی. "بهینه‌سازی ضرایب کنترل کننده PID نیروگاه ۲۵۰ کیلووات خورشیدی شیراز توسط الگوریتم ژنتیک." بیست و هشتمین کنفرانس بین المللی برق، تهران، ۱۳۹۲.

[۵] Srckmann, F. "MVK160 Heat and Mass Transport". Lund, Sweden, 2008.

[۶] Hilmer, F. "Numerical solution and validation of a dynamic model of solar collectors working with varying fluid flow rate." *Solar Energy*, 1999, 305-321.

[۷] Zima, W., A. Dziewa. "Modelling of liquid flat plate solar collector operation in transient states." Proc. IMechE Part A, *Journal of Power and Energy*, 2011, 53-62.

[۸] زمانی محی‌آبادی، مصطفی. "پیش‌بینی لحظه‌ای تابش کل خورشید در شهر رفسنجان توسط شبکه عصبی." انرژی ایران، دوره ۱۶، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲.

[۹] فلاحتکار، امیر، و حمیدرضا اخوان ارمکی. "طراحی یک سیستم چیلر جذبی خورشیدی در شهر تهران و بررسی عملکرد این سیستم در مقایسه با چیلرهای جذبی رایج." انرژی ایران، ۱، ۱۳۹۰.

پی‌نوشت

-
1. Process & Instrumentation Diagram
 2. The Agency for Natural Resources and Energy
 3. Compound Parabolic Concentrating

4. Parabolic-Trough Concentrating